

LUND UNIVERSITY

Istanbuls trær åpner for det hellige

Arentzen, Thomas

Published in:
Tørst

2023

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Arentzen, T. (2023). Istanbuls trær åpner for det hellige. *Tørst*, (1), 12-16.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Annan

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

NUMMER 1 2023 • AREOPAGOS

tørst

- TOMHEDEN ER EN FORANDRINGSKRAFT •
- GUDDOMMELIG MORGENKAFFE • EN RENSELSE MIDT I UKEN •
- ISTANBULS TRÆR ÅPNER FOR DET HELLIGE •

TEMA

Gud i alt?

tørst

April 2023

ANSVARSHAVENDE
CHEFREDAKTØR
Silje Kvamme Bjørndal

REDAKTØR
Lea Braüner Larsen

I REDAKTIONEN
Christine Nybraaten Colstrup,
Erlend Klepsvik Haus,
Kristine Hovda,
Martin Krath-Andersen,
Christoffer Krøgh Engholm,
Bente Mikkelsen Pahun

DESIGN
Magnus Osnes

FOTO PÅ FORSIDEN
Oliver Ørskov

TRYK
Mercur Grafisk AS, Oslo, og
Specialtrykkeriet Arco A/S,
Skive.

UDGIVET AF
Areopagos Norge,
PB 6763 St. Olavs plass,
0130 Oslo, (Bernhard Getz'
gate 3, 0165 Oslo)
+47 23 33 17 00
www.areopagos.no
OG
Areopagos Danmark,
Peter Bangs Vej 5B,
2000 Frederiksberg
+45 23 60 23 50
www.areopagos.dk

Har du ris eller ros?
Vi hører gerne fra dig på
INFO@AREOPAGOS.DK

TEMA

Findes Gud i alt? Det spørgsmål deler en universitetslektor, en psykolog, en præst og en komiker deres tanker om.

SIDE 6

VI LYTTER

En eksplosion i hjertet, en påmindelse under bøn, en tolv år gammel avis og en forsvunden halskæde. Åndelige oplevelser opleves forskelligt.

SIDE 10

ESSAY

Møt træer som har stått på hellige steder i hundrevis av år.

SIDE 12

INTERVIEW

Morgenkaffen blev en vej til at se mere af Gud for jesuitpræst **Daniel Nørgaard**.

SIDE 17

FOTOCOLLAGE

Findes Gud i Københavns duer, graffiti eller statuer? Gå på opdagelse i fotograf **Oliver Ørskovs** smukke billeder.

SIDE 20

REPORTASJE

Badstumiljøet i Oslo har eksplodert de siste årene. Finnes det også en spirituell dimensjon ved det?

SIDE 22

AKTIVITETER

Areopagos har mange aktiviteter både i Norge og Danmark.

SIDE 26

KULTUR- ANBEFALINGER

Kunstnere, filosofer og teologer har i årtusinder funderet over, om der er mere mellem himmel og jord.

SIDE 27

REPORTAGE

Med kroppen og sanserne udforskes det guddommelige under åben himmel.

SIDE 32

INTERVJU

Musikk er som akupunktur i følelsene våre, mener musiker og produsent, **Inge Engelsvold**.

SIDE 36

REFLEKSJON

Areopagos sin grunnleggers oppdagelse i Kina.

SIDE 39

Istanbuls trær åpner for det hellige

Kan trær ha en form for bevissthet? Kan de handle på eget initiativ? [Thomas Arentzen](#) er ekspert på tidlig kristen poesi og litteratur, og har forsket på tidlige kristnes oppfatning av trær. Sist høst var Arentzen i Istanbul. Her møtte han trær som har stått på hellige steder i hundrevis av år.

Der er alltid noe som skjelver i Tyrkia. Motsetninger syder, plater møtes og historier krysser hverandre. Istanbul forbinder Europa med Asia, med én fot på hver side av Bosporos står den gamle staden og skrever. Hit kommer handelsreisende og turister fra alle kanter, og hit kommer flyktninger. En gresk-ortodoks patriark sitter nede ved Det gylne horn og en armensk på den andre siden av neset. Dervisjer hvirvler gjennom byens indre landskap, ospeløv i de grønne lungene. Det er alltid noe som skjelver. Vikinger seilte hit og møtte kristne romere. Osmanere innlemmet byen i et sunni-muslimsk rike. Hit ledet engang Silkeveien. Hit drog jeg høsten 2022 for å treffe trær, disse stillferdige vesenene som bevitner og bevirker historien.

I PLATANENES BY

Utenfor Bayezid-moskéen i Fatih-distriktet sentralt i Istanbul blir jeg møtt av en elegant olding som strekker de lange lemmene sine mot meg. Han er rundt 375 år gammel og nesten 8 meter om livet. Ikke uten ironisk lekenhet, sier han:

«Velkommen til Beyazıt-plassen, bygget på Istanbuls tredje høyde. Jeg er ett av historiens mange tause vitner, min kjære venn.»

Trygt plassert øverst på Theodosius' forum – mellom hovedinngangen til Istanbul-universitetet, moskéen og basaren – er denne aldrende skapningen langt mer fortrolig med historie enn jeg noensinne kommer til å bli, langt mer kunnskapsrik om alle jordskjelv og omfavnelser og menneskelige tumulter som har funnet sted blant torvets steiner, men, som han sier, han tier. Han taler fra en plakett, taler med menneskeskrift.

Teinten hans er skjoldete, delvis dekket av mose og lav, mens bladene er friskt grønne. Han strekker seg, ser det ut til, i en motsols dreining, mot klokka, som for å understreke at hans tid – tre-tiden – er en annen tid enn den som pikkende tikker i våre moderne menneskehoder.

Nå for tiden er denne gamle platanen oppkalt etter en lokal poet, Istanbul-sønnen Hüseyin Avni Dede. Han er et menneske hvis krone består av et langt bølgende skjegg og en grå manke, og som angivelig har tilbragt nesten førti poetiske år ved foten av platanreet. Men platanen må ha lydt andre navn og hilst på utallige andre mennesker før dikteren og meg. Han taler taushet. Eller kanskje taler løvet et språk jeg ikke forstår, der det vinker i formiddagsvinden.

Ingen av oss vet hva Hüseyin Avni Dede-platanen

Platanen ved Eyüp Sultan moskéen.

tenker (skjønt jeg mistenker at poeten har en anelse); uansett er han bare ett av flere trær som har fått en egen stemme – med litt støtte fra Istanbul kommune. Denne byen tar trær på alvor. Ikke minst plataner – som overskuer de fleste urbane palassene, parkene og moskéene i Europas folkerikeste stad – forbinder perioder og epoker, religioner og riker.

KJÆRLIGHET TIL PLATANER

For osmanske mennesker gav plataner assosiasjoner om hellighet, storhet, styrke og et langt liv,

men de menneskelige platan-forbindelsenes røtter strekker seg enda dypere ned i historien. Hüseyin Avni Dede-paret – den skjeggete mannen og det gamle treet – vokser inn i en lang tradisjon i disse områdene, en eldgammel fornemmelse av slektskap mellom menneske og platan. På klassisk gresk er ordet for 'platan' feminint, og grekerne oppfattet dem gjerne som kvinnelige. Ifølge historikeren Herodot (400-tallet f.Kr.) ble kong Xerxes I forelsket i én på sin vei gjennom Lilleasia: «Xerxes kom over en platan, som han for hennes skjønnhets skyld

– Det er et kapell som lever og vokser, et kapell som skyter knopper hver vår

THOMAS ARENTZEN

smykket med gull, og han gav én av sine ‘udødelige menn’ ordre om å vokte henne.» (7.31) I Theodor Prodromos’ bysantinske roman *Rhodanthe og Dosikles* fra det tolvte århundre, sørger den mannlige heltens sin elskede, som ligner et platantré. Han tror hun er død og utbryter: «Akk, Rhodanthe, hvor er din ungdoms vår, din fagre figurs sypress, ... dine lokkers eføy ... som slynger seg om hodet ditt som rundt en platan?» (6.291–295).

I den senantikke perioden forteller Johannes Moschos (+ ca. 619) om en hellig mann. Han het Adolas, og han elsket en platan så høyt, øyensynlig, at han slo seg ned inne i det hule treet. Der levde han sitt skjeggete liv, midt i Thessaloniki (*Den åndelige enga* 70), ikke helt ulikt Hüseyin Avni Dedes poetiske tilværelse på Beyazit-plassen ett og et halvt årtusen senere. En annen legende forteller at en sufi-mester pleide å meditere i den hule platanen ved Atik Valide-moskéen i bydelen Üsküdar på den østre siden av Bosporos, og lignende historier er kjent fra den persiske verden. Plataner er gjestfrie; deres tilbøyelighet til å opplate stammene sine mens de fortsatt er i live åpner hule og hellige rom for fredsommelige retreatter. Buskede menn og barkede stammer danner symbiotiske par.

ET LEVENDE KAPELL

Men ikke alle platanboere er skjeggete. Utenfor de bysantinske bymurene ligger en gammel Maria-helligdom som kalles «Den livgivende kilde». Ifølge legenden ble denne viktige pilegrimskirken reist på stedet hvor en helbredende kilde vellet frem, midt i en lund av trær, i den tidlig-bysantinske perioden – bare noen få år før Johannes Moschos’ platan omfavnet den menneskelige beboeren med stammen sin. Den nåværende kirkestrukturen er ny, og det samme er patriarkgravene i sypress-skyggene utenfor. Men den hellige kilden kan saktens være den samme – om nå rennende vann noen gang er det samme. Oppkommet pipler frem, klart og friskt. Og utenfor kapellet som er bygget rundt ilen, bebør et annet lite kapell gårdsplassen: et platantré. Denne planten har åpnet en sprekk i sitt eget liv. Inni stammen holder et ikon av Guds Moder til.

Folk tenner vokslys og røkelse fremfor det. Det er et kapell som lever og vokser, et kapell som skyter knopper hver vår.

FRA EN HELLIG KILDE

Utenfor Eyüp Sultan-moskéen, et viktig muslimsk pilegrimsmål på utsiden av murene, ber unge gutter og kvinner i stående positur, bøyer seg forsiktig, som om en vind sakte svaiet dem. Inne i selve Abu Ayyub al-Ansari-mausoleet har et hvitt løv blitt rammet inn og stilt ut. På skiltet står det: «Blad fra treet som den hellige profeten Muhammad plantet.» Men det er utenfor folkemengdene samles. På gårdsplassen, hvor der ellers ville ha stått en *shadirvan*, en renselses-fontene, strekker en veldig platan seg opp fra den omgjerdede plattformen, og de troende har samlet seg rundt den. Bladene er grønne. Treet vokser fra en hellig kilde. «En kilde som de som er nærmest Gud, skal drikke av» står det på plaketten.

En gang for tusen år siden fantes en nonne i denne byen. Hun regnet sypresser blant sine nærmeste. Irene het hun. Om nettene vandrer hun rundt blant trærne i klosterhaven, og somtid, når Irenes bønner krever bøyninger, følger to sypresser bevegelsene hennes. De bøyer kronene sine i takt med henne og nærmest krummer seg mot bakken. En morgen ser de andre nonnene dessuten tørklær som henger fra toppen av de høye sypressene. Hva skal dette bety? Irene svarer megetsigende: «Noen som betrakter disse trærne som hellige, mine barn, har hengt opp tøyestykkene til Guds ære.»

Hva trærne tenker i sine stille sinn, vet bare Gud, men jeg kan ikke la være å undre om ikke også platanen i Eyüp, med den lett foroverlente holdningen, deltar i kvinnenens svaiende bønn.

BLAFRENDE BØNNER

Det første treet jeg møtte da jeg ankom Istanbul, var ikke noen platan i det hele tatt. Han het Nâzım Hikmet og var hverken mystiker eller religiøst hengiven. Hikmet, som vokste opp i Istanbul, tilbragte livet i den modernistiske poesien. Han tenkte med trær, skrev med trær, sang med trær. Det var dette som kom til meg:

– Hva hadde jeg egentlig bedt om?

THOMAS ARENTZEN

VALNØDDETRÆET

Mit hoved er en skummende sky,
indeni og udenpå er jeg et hav.
I Istanbuls Gülhane-park er jeg et valnøddetræ,
et gammelt, knudret og arret valnøddetræ,
men du og heller ikke politiet aner det.

Jeg er et valnøddetræ i Gülhane-parken:
mine blade glimter som fisk i vand,
mine blade flagrer som silkelommetørklæder,
pluk bare ét, elskede, og tør dine tårer.
Mine blade er mine hænder, det vil sige
med hundredtusind hænder rører jeg,
rører ved Istanbul og dig!
Mine blade er mine øjne, og jeg rystes,
med hundredtusind øjne ser jeg,
ser på Istanbul og dig!
Som hundredtusind hjerter er mine blade,
og de slår og de slår!

I Gülhane-parken er jeg et valnøddetræ,
men du og heller ikke politiet aner det!
(overs. Murat Alpar og Erik Stinus)

Hikmet skrev dette diktet i eksil, med hodet brukende i vinden av Istanbul-minner, kanskje slitt mellom kjærlighet og frykt. Stadig forfulgt for sine kommunistiske sympatier hadde poeten tidligere vært fengslet av tyrkisk politi, men han er fortsatt, fra eksilet, et levende nærvær, en usett observatør i hjertet av byen, hundre tusen blader som ser og berører og vibrerer mens menneske-strømmene bølger forbi ham, som blafrende lommetørklær. Han er et valnøtt-tre. Liksom en Hüseyin Avni Dede er han et stille vitne til de politiske spenningene som alltid har rørt seg blant mennesker i disse gatene og parkene, fristelsene og grusomhetene.

I EN SKOG AV TEKSTILER

Dager senere skulle jeg reise til arkipelet Prinsøyene i Marmarahavet. Den største øya kalles *Prinkipos* av grekere og *Büyükkada* av tyrkere. Mektige bysantinere som hadde havnet i unåde, satt én gang i tiden inne-

sperret her. Nå drar mektige hit mest for å slappe av.

Fra havnen vandrer jeg opp den drøye stigningen forbi det grandiose ortodokse barnehjemmet (visstnok Europas største trebygning, men også, ettersom det for lengst er fraflyttet, én av de mindre velholdte), passerer noen kuer og en geit i den solvarme Marmara-luften, før jeg gir meg på den siste og bratteste oppstigningen mot høyden Yüce-tepe. Biltrafikken på øya er strengt regulert; veien opp mot toppen smalner til og er brolagt for menneskeføtter. Ja, det er sant å si mer av en sti enn en vei. Jeg begynner å klatre opp den bratte bakken som leder til Georg av bjellene, øyas berømte valfartsmål. Legenden forteller at klosteret bygdes etter at en hyrde og en saueflokk hørte bjelleklang klemte nede i marken på denne avsides pletten. Det ortodokse helligstedet, vakkert plassert på øyas topp, tiltrekker seg både kristne og muslimske troende.

En ekte pilegrim forventes gå de siste stegene taust og barbeint. Jeg hadde beholdt skoene på. Mens jeg sakte skred oppover fjellet, nådde lukta av furu meg. Jeg var omgitt av stammer og buskas på alle kanter; som om jeg selv utgjorde et lite opptog, stod bartrær, men også oliven, frukttrær og andre løvtrær, sammenklemt langs stien. Her oppe, hinsides byens mektige plataner, var trærne mer beskjedne. Men de var alle kledd opp – i farverike stoffer. Lange garntråder i rødt, hvitt og gult dukket først opp langs stien, deretter strømper og sløyfer, munnbind, pannebånd, tørklær, skolisser og hyssing, bomullsbelter (tror jeg), bandanaer og talløse uidentifiserbare hvite stoffremser. Jeg var kommet inn i en skog av tekstiler, en løvsal hvor mennesker og trær bad sine bønner i fellesskap, gjennom tøystoffers lydlose språk. Hver eneste tråd var en bønn, båret oppe av grener og kvister, beveget av vinden. De siste buskene langs pilegrimsveien stod bare noen meter unna klosteret, og likevel nådde de selv aldri inn i det hellige rommet; de var opptatt med å bære frem bønnene. Og villniset der ute, fikk jeg for meg, dannet liksom en egen helligdom, en plass for uopphørlig bønn.

Etter å ha besøkt kirken, trakk jeg frem lommetørkleet fra lomma og bandt det til en furu.

– Av én eller annen grunn gav denne formen for tre-bønn intuitiv mening for meg

THOMAS ARENTZEN

Blant grenene fant bønnene sammen, hva enten de var kristne, muslimske eller – Gud vet – kan hende kommunistiske. Var det ikke på ett vis som om trådene surret rundt disse trærne også bandt mennesker sammen?

Dette grublet jeg på mens jeg ruslet gjennom Gülhane-parken, nedenfor Topkapı-palasset og Den hellige fredens kirke, blant glitrende fiskestimer, valnøtter strødd utover bakken, under knudrete kroner. Hva hadde jeg egentlig bedt om? Med hvilken hensikt hadde jeg bundet lommestørkleet mitt til en gren? Hva bad kvinnene i Eyüp for? Eller ungguttene foran den hellige platanen? Om hva ber alle disse bleknende tøystykkene som flager høyt over Marmarahavet? Jeg var usikker. Jeg er usikker. Jeg kommer aldri til å være sikker. For å være ærlig vet jeg like lite om bønn som jeg vet om trærnes indre liv, men av én eller annen grunn gav denne formen for tre-bønn intuitiv mening for meg. Noen ganger ber vi for et krigsherjet land, det er sant, eller en jordskjelvrasket nabo – i Tyrkia fins der mangt å be for – men etter hvert falmer bønnene i sola og blir stillere bønner, stummere bønner. Kanskje det vi innerst inne håper på, i den hule målløsheten vår, når vi overlater bønnenes kropp til kvister og grener, er en dypere resonans, å dele sukk med hverandre og trærne og vinden? Kunne påkallelseens ordløse kor, den blafrende stillheten, undret jeg, utgjøre en lengsel etter forening? Kanskje det var dette sufier og kristne mystikere, poeter og andaktsfulle mennesker – eller til og med en katt jeg så i en platan der i parken – alle lengtet etter å finne: sine egne hjerter skjelvende med løvet? Kanskje fornemmelsen av slektskap, som synes å krysse både religiøse og kulturelle grenser, på tvers av store og stolte historier, kan avsløre en spire til tre-het i oss alle?

Kanskje. Jeg vet ikke. Og det gjør ikke politiet heller. ●

En engelsk versjon av dette essayet ble publisert i tidskriftet Kalabalik! 13 (2022).

FOTO: Benedicte Sato Arentzen

THOMAS ARENTZEN er dosent ved Uppsala universitet med PhD fra Lunds Universitet. Arentzen er ekspert på tidlig kristen poesi og litteratur, og har de siste tre årene forsket på tidlige kristnes oppfatning av naturen generelt, og trærne spesielt.

ORDBOG

Skriver – *skræver (spredte ben)*
Ospeløv – *aspeløv*
Plakett – *tavle*
Skjoldete – *skællet*
Motsols – *mod urets retning*
Pikkende – *hakkende*
Oppkommet – *resultatet*
Arkipelet – *øhavet*
geit – *ged*
Sauflokk – *fåreflokk*
Stegene – *trinene*
Barbeint – *barfodet*
Lukta av furu – *lugten af fyrretræ*
Stoffremser – *stofstrimler*